David Seltenreich
Téma: To přece není můj...

Tajuplný úsměv

Až do konce století páry toho na olomouckém Michalském vršku mnoho zajímavého nestálo. Jen pár starých domů – jeden podobný druhému jako vejce vejci a žádný ničím nevyčníval. Ale stačilo jen pár let v nové éře a Olomouc – jako tolik dalších měst tehdejšího Českého království – zachvátila asanační mánie. Bývalá nedobytná pevnost jí musela odevzdat své hradby – na první pohled smutná zpráva – ovšem záchvat nezkrotného destruktivismu měl i své kladné stránky. Jednou z nich byla výstavba secesní vily rodiny Primavesi na vysokém ostrohu nad Mlýnským potokem, kde jsem měla tu čest po několik let před velkou válkou sloužit.

Práce to byla nadmíru prestižní, že jsem si ji snad ani nezasloužila. Byla jsem tehdy totiž ještě docela mladé, nezkušené děvče, až bylo s podivem, že mě zaměstnali, ale a o to raději jsem se zase starala o pana Ottu i paní Eugenii, stejně jako o celou jejich rodinu, do níž jistě patřil i dům samotný. Na tehdejší dobu byla vila vybavena nesmírně moderně. Měli jsme splachovací toalety, vodovod, centrální topení i elektřinu, kterou jsme si sami vyráběli, takže by se snad chtělo říci, že taková služebná neměla už ani co na práci, protože se vše vykonalo samo. Ovšem to byste byli na omylu – největší starost byla s hosty – těch měli pan Otto i paní Eugenie nepočítaně. Samí noblesní lidé z bankovních kruhů – malí pánové v proužkovaných oblecích se směšnými nakroucenými knírky a cylindry černými jako noc a s nimi o hlavu vyšší fintivé dámy v lesklých šatech s klobouky tak širokými, že se jim ani nevešly do dveří! Ale také umělci – herci (paní Eugenie byla sama divadelní divou a prý jí ležela u nohou celá Vídeň!) i sochaři, malíři a rytci – a ti všichni si nepotrpěli na směšnou eleganci tolik jako společenská smetánka, ale o to zajímavější se nám – služebným – zdáli. A do jednoho vyznávali SECESI. Mluvili o tom tajuplném slovu s takovou podivnou nábožnou úctou, jako když pan farář káže o Božím těle – jak prý je to nejvyšší a snad poslední stadium všeho lidského umění! – a pan Otto s paní Eugenií jim hlasitě přitakávali. Nevěděla jsem sama moc, oč jde, ale to mi ani nevadilo – jen jsem potichu naslouchala a žasla… Ale ani na to nebylo mnoho času, protože práce se vždy našlo dost, než aby člověk mohl pouze sedět s uchem na dveřích! To máte: Hosta odstrojit, usadit jej, přinést kávu, dezert, dům udržovat v neustálé čistotě, tedy klepat koberce, cídit příbory, leštit kliky, oprašovat komody i obrazy (těch bylo v domě nepočítaně, zářily do všech stran jako neposedné hvězdy na nočním nebi) – byla to ale krásná práce…

Jednoho deštivého podzimního večera jsem v domě osaměla. Tedy – téměř osaměla – stále zde byla chůva uspávající děti a někde v podkroví vyspávala stará kuchařka – nicméně pan Otto i paní Eugenie doma nebyli – účastnili se prý jakési slavné premiéry v divadle – a i zbytek služebnictva dostal volno. Venku se provazci deště probojovávalo nažloutlé světlo pouličních luceren a město bylo dočista mrtvé. Seděla jsem v kuchyni a četla si – neptejte se mě raději, co jsem četla – nic chytrého to jistě nebylo, ač mě pan Otto již tolikrát káral a doporučoval mi prý lepší četbu – jenže ten hloupý dívčí románek mě zkrátka držel asi tak dvacetkrát víc, než všechna lepší četba světa! Seděla jsem tam s očima vpitýma hluboko mezi

řádky a ani jsem se nedutala – se mnou v místnosti byl akorát šálek vystydlé kávy, co jsem jej měla na stole, a bílé dlaždičky po stěnách – jinak nikdo! – když tu se ozvalo drnčivý zvuk dotěrného domovního zvonku. CRRRR! CRRRR! řval a nestyděl se ten výtržník ani trochu, že mi ruší chvilku mého soukromého potěšení.

Vylekala jsem se a zaklapla knihu. Vyběhla jsem malou chodbičkou do vstupní haly. Nahoře na dřevěných schodech stála chůva a lamentovala, že takhle děti nikdy neuspí! Poslala jsem ji nazpátek – bylo mi jí líto, starosti s dětmi měla vepsané do tváře tak silně, jak kdyby je tam někdo naťukal psacím strojem – a šla jsem ke dveřím. Zvonek naposledy zadrnčel a já otevřela.

„Je pan Otto doma?“ vybafl na mě promočený muž choulící se pod blahodárnou ochranou drobné stříšky. Samozřejmě to řekl německy a já mu stejným jazykem odpověděla, ale v tomto vyprávění převedu vše do své mateřštiny.

Nevěděla jsem, co mu odpovědět. Všichni hosté, které jsme mívali, bývali předem ohlášení – a o tom večeru rozhodně nikdo dorazit neměl, tím jsem si jistá!

„Není,“ odvětila jsem po pravdě. „Je i se svou paní v divadle.“

„Ach tak… Pustíte mě dovnitř? Počkám na ně…“

Přestal se opírat o zídku po svém levém boku a rázem povyrostl, jak se tak napřímil. Vykročil pravou nohou o schod výš, ale v tom se ve mně probudil instinkt vzorné sloužící a zadržela jsem jej.

„A kdo vy jste?“

Usmál se.

„Správně se ptáte. Ale mě se opravdu bát nemusíte. Jsem přítel pana Otty.“

Ne že bych snad z tohohle byla o něco chytřejší – takhle se přeci představit umí každý – ale mé vnitřní tušení mi řeklo, že mluví pravdu, ustoupila jsem do chodby a nechala jej projít. Jak říkal o mnoho a mnoho let později pan Povondra v díle Karla Čapka – tak takový správný odhad prostého vrátného či sloužícího je tím, co může třeba i pohnout světovými dějinami – a já sice určitě nezměnila běh historie – to zase ne – ale nečekaného návštěvníka jsem odhadla patřičně.

Teprve když jsem rozsvítila světlo ve schodišťové hale, mohla jsem si jej lépe prohlédnout. Byl to statný muž a v mysli jsem mu přisoudila věk přibližně kolem padesáti let. To mi napověděl hlavně plnovous, který, ač stále ještě z většiny důstojně tmavý, prorůstal pomalu i vousy bělejšími – a pak také čelo, do něhož se pomalu zařezávaly první vrásky. Oblečen byl prvotřídně a i jinak budil zdání nejvyšší solidnosti – snad jen že byl tak zmáčený a mokrý. Po pravdě jsem sama nevěděla, jestli patří spíš do škatulky bankéřů, či do škatulky umělců, dokud mi sám vzápětí nenapověděl.

Zatímco jsem věšela jeho kabát, rozešel se volně rozlehlou prostorou. Jeho zdánlivě bezcílný pochod však své záchytné body měl – byly jimi obrazy rozvěšené po stěnách.

„Úchvatná díla!“ zvolal, když jsem se k němu vrátila.

Naznačila jsem mu, aby malinko snížil hlasitost svého obdivu, pokud tedy na sebe nechce přivolat chůvin hněv. Pak jsem tlumeně přitakala.

„Pan Otto i paní Eugenie se v umění vyznají.“

„O tom není žádných pochyb!“ Na okamžik se odmlčel. „A tento obraz,“ ukázal nad sebe, „tak ten jsem maloval já!“

Jistě také znáte takové situace, kdy se vám někdo něčím pochlubí, a vy nevíte, co odvětit. A takových nepříjemných příhod existují dvě varianty: v té první ze zdánlivě perfektního výkonu příliš nadšení nejsme – opáčíme proto, že to je přeci úžasné a hledíme, aby to bylo co nejrychleji za námi – třeba když nám dítě pyšně ukazuje svůj výkres, který má ale tolik chyb, kolik si jich jen umíme představit. Ta druhá naopak nastane, když jsme tak uchvácení, že nám to skoro vyrazí dech. A to se právě stalo mně. Neznámý host ukazoval na nádherný obraz mladé ženy u paty schodiště. Celá malba žhnula zlatem a tajemná krasavice se přímo utápěla ve žluti. Jako by to ten muž věděl, ukázal přesně na obraz, který se mi v duchu líbil nejvíc.

„A to je taky ta secese?“ vyhrkla jsem, protože mě nic lepšího nenapadlo.

„No… ano,“ pozdvihl trošku překvapeně obočí. „Líbí se vám?“

„Moc,“ přiznala jsem.

„Tak krásně září, že…“

„Je jedno, jestli září, nebo ne! Ale ten její krásný tajuplný úsměv… a hluboké oči,“ zasnila jsem se.

„Je vám trochu podobná, nemyslíte?“ podíval se na mě zkoumavě.

„Možná,“ sklopila jsem polekaně zrak. Chvíli jsem tak stála, než jsem ze sebe byla schopná zase vypravit kloudné slovo: „Já vám vlastně nic nenabídla! Posaďte se!“ vedla jsem ho do jednoho z křesílek v objetí rohového schodiště. „Donesu vám kávu!“

„Děkuji,“ slyšela jsem ještě jeho odpověď.

V kuchyni jsem chtěla být hotova co nejrychleji – první ze všeho mě uhodila do očí pohozená kniha a rychle jsem ji uklidila do poličky, kam patřila – pak jsem vytáhla nejlepší hrnek, který byl po ruce (ty opravdu nejlepší zamykala paní Eugenie do skleněných vitrínek a nechtěla je používat, aby se prý nerozbily) – a jala se uvařit kávu. Nemohlo mi to celé trvat víc než pět minut, ale přesto byl umělec rychlejší. Seděl tam – nohu přes nohu – a podával mi drobný kus papíru vytržený ze skicáře – a na něm – v několika črtech…

„To přece není můj…,“ zadrhl se mi hlas. „To přece nemůže být můj portrét!“

On jenom kývl a vesele se přitom usmál.

Tehdy už jsem mu ani nestihla pořádně poděkovat – před domem právě dobrzďovalo auto přivážející Primavesiovy z divadla. Umělec pak u nás pobyl jen pár dní – nazpět do Vídně si odvezl několik skic mladé slečny (pořízených pod chůviným bedlivým dohledem!), jejíž portrét pak vymaloval v modrých a fialových barvách a já už neměla možnost s ním znovu promluvit. I jeho jméno jsem se dozvěděla až po letech: Gustav Klimt.

Ve vile dnes už nesloužím – každý se jí obloukem vyhýbá. Ne snad, že by zchátrala – to ne – ale je v ní sanatorium, takže pohostinství vlídného domu si každý radši dvakrát rozmyslí. Vzpomínky na těch několik let v ní mám však krásné. A památku ještě silnější – v podobě několika čar tužkou slavného umělce, které mi taky přisoudily ten tajuplný úsměv…